

PAUL ANGHEL

despre

■ **întîlnirea scriitorului cu drama**

■ **meraviglia teatrului**

■ **transpunerea scenică**

■ **cultivarea debutului în teatru**

O convorbire de Paul Tufungiu

— Stimate tovarăşe Paul Anghel, regret că va trebui să limităm discuţia noastră la dramaturgia dumneavoastră, dat fiind faptul că revista noastră se adresează cititorului interesat de teatru. Ar fi fost la fel de captivantă şi conversaţia cu eciştul Paul Anghel, precum şi cu autorul de reportaje literare, cu scriitorul ce a abordat problemele permanenţelor româneşti cu seriozitatea profesională a unui filozof al culturii, precum şi cu istoricul literar Paul Anghel. Pentru

că nu numai ştirea publicată chiar de dumneavoastră ne-a pus în faţa unui Paul Anghel care scrie o istorie a literaturii române, ci chiar „Noua arhivă sentimentală” constituie — credem — prima parte a acestei lucrări. Un motiv în plus, care ne-a îndemnat să vă solicităm convorbirea de faţă, este, desigur, apropiatul Colocviu naţional de dramaturgie. Sinteti, aşadar, autorul a numai trei piese istorice, cum se crede îndeobşte, sau, dimpotrivă, păstraţi încă în sertare şi alte lucrări destinate scenei ?

— Îmi pare rău că-mi termin greu pieşele, care zac, astfel, cu anii printre hîrtii. Le încep uşor, într-o clipă de exaltare, le dăruiesc mai multe zile şi nopţi, apoi le las sau le uit, fără prea mare regret. Dacă mă gîndesc bine, poate nu e prea rău. Aş fi putut ajunge un dramaturg prolific, spre exasperarea teatrelor şi a spectatorilor. Teatrele, în felul acesta, au ajuns să scape de asaturile unui nou dramaturg, impetuos, iar spectatorii au fost scuţiţi de încă un abuz. Fiindcă, vedeţi, asupra spectatorului, dramaturgul comite un abuz. Chiar dacă spectatorului piesa nu-i place, el rămîne adesea în sală pentru spectacol. Desigur, cad şi piesele şi spectacolele, dar pînă cad, spectatorii sînt obligaţi să le suporte. Cu cartea e altceva, abuzul asupra cititorului e mai cuviincios. Închizi cartea şi gata.

— Cînd şi de ce v-aţi apropiat de teatru ?

— Cele două piese pe care le-am publicat în volum, *Săptămîna patimilor* şi *Viteazul*, le-am scris fiindcă nu puteam să nu le scriu. De ce piese, şi nu romane sau nuvele ? Fiindcă materia şi-a dictat genul. Nişte preocupări obsesive s-au exprimat prin explozivul dramei, la modul dialogal sau monologal. De fapt, cred că orice scriitor e obligat să se întîlnească o dată cu drama, chiar cînd n-o cultivă ca mod artistic. Probă, Rebreanu, Hortensia Papadat-Bengescu, Marin Preda. Sînt foarte rare cazurile cînd un prozator sau un poet n-a încercat drama. După cum vedeţi, nu ţin cu orice preţ să fiu dramaturg.

— Orice scriitor important a urmat şcoala maestrilor ; care sînt cei cîţiva dramaturgi ai literaturii dintotdeauna cu care sinteti prieten ?

— Lista e foarte lungă, marii dramaturgi sînt nişte scriitori fenomenali. Invenţia lor dramatică îţi ia ochii şi-ţi sugrumă respiraţia. Nici un gen literar n-are atîta *meraviglia* ca drama. Dar chiar dacă noţiunea de *meraviglia*, de minune, minunăţie, a introdus-o barocul, care a făcut din teatru genul său predilect, minunăţia dramatică

există de cînd lumea. Vedeți, povestea sau poema nu intimidază, nu inhibă și nu contrariază capacitatea de a imagina pe cont propriu. Într-un roman, autorul te introduce ca partener, sentimentul dintr-o poemă ți-l însușești ca fiind al tău. Drama te bruscăză prin autonomia absolută a întrupării, prin mașinăria conflictului care absoarbe peripeția, prin jocul arteziilor al replicilor care nu-ți vin spontan pe buze. La dramă asiste uimit, ca la un spectacol de viață care se desfășoară în afara ta, care te captivează prin imprevizibilul său, care te sufocă sau te subjugă ca aventura pareurgerii unui labirint. Dramaturgul te ia de mîna sau îți dă firul care te conduce în imensa lui construcție subterană. Uneori, te lasă în întuneric, te silește să bijibii, te aruncă în cele mai cumplite incertitudini, te obligă să urci sau să cobori întreaga construcție, pînă la muchea care te separă de abis. Atunci cade cortina. Te dezmeticești, te desprinzi, te recapeteți, rămînînd în continuare cutremurat de această minunăție, drăcovenie sau invenție. Drama e o mare invenție. Niciodată literatura n-a izbutit să-și impună mai expresiv caracterul de elaborat intelectual decît în dramă și prin dramă. Toemai de asta mi se pare că marii dramaturgi sînt niște scriitori fenomenali, niște artiști care izbutesc să ridice arta cuvîntului la demnitatea arhitecturii. Poate de asta sînt și foarte rari. În secolul trecut, deci într-un secol, românii l-au dat numai pe Caragiale.

— Cît preț puneți pe îndrăzneala regizorului în relație cu textele dumneavoastră? Acceptați ca el să confere un alt orizont piesei de teatru, impunînd deci cu totul și cu totul alte idei decît cele ale textului, sau, dimpotrivă, ați scris aceste piese de teatru cu gîndul la acel regizor fidel universului de idei al scriitorului?

— În lumina celor de mai sus, mi-e imposibil să mai accept discuția despre textele mele. Eu, unul, le cunosc prea bine cusururile, ca să știu și să înțeleg ce dificultăți au de înfruntat regizorii care își propun să le pună în scenă. Aceste texte sînt așa cum sînt, nu le mai pot îndrepta. Transpunerea scenică le poate sublinia malformațiunea sau le-o poate deghiza. Totuși, e detestabil travestiul, chiar cînd te afli la teatru. În mod sigur, un autor poate să spună și altceva decît își imaginează el că spune și, în acest caz, sînt posibile mai multe lecturi. Totuși, un text dat trebuie să-și conserve autonomia minimă. Altfel, ce piesă vezi?

— Despre puțini scriitori se poate spune că istoria patriei — cu excepționalele ei situații-limită — ocupă un loc fundamental în opera lor. Ca să ne rezumăm la teatru, dumneavoastră,

în trilogia Săptămîna patimilor, Viteazul și Regele descult (am păstrat ordinea ieșirii în lume a acestor valoroase lucrări), ați impus o tehnică nouă de abordare în dramaturgie a subiectelor istorice: personajele, faptele sînt demitizate necruțător, în vederea unei mai profunde mitizări. Parcă am asista la o veritabilă restaurare a frescelor, cînd aureolele sînt improspătate cu aur. Este aceasta rezultatul unei pasiuni de-o viață pentru istoria românilor?

— Știți bine că mă pasionează istoria și am motive temeinice pentru asta. Am mai spus-o: ziua de ieri mă face să înțeleg mai bine ziua de azi. În istorie ca și în teatru se joacă cu un număr de situații-limită.

— În ce măsură implicați actorul atunci cînd elaborați un text de teatru? Aveți în vedere personalități ale scenei românești ori — sub acest aspect — actorul este inexistent sau chiar o abstracțiune?

— Nu mă gîndesc la interpreți cînd scriu texte dramatice.

— Dar, dumneavoastră sinteți și autorul unor scenarii de film (cel mai proaspăt este serialul de la televiziune, inspirat din momentul Războiului pentru Independența noastră de stat). Credeți că așa-zisa concurență dintre teatru și film realizează o contradicție neantagonistă?

— Teatrul nu va muri. Nimic nu-l poate înlocui. Televiziunea nu-i face nici o concurență, cu atît mai mult cînd piesele se televizează sau cînd se scriu piese pentru televiziune. Piesele sînt piese. Faptul că, să zicem, am scris scenariul unui serial TV despre Războiul Independenței, faptul că acest serial a fost bine primit de public, n-a reprezentat o concurență pentru textele dramatice pe aceeași temă.

— V-ați exprimat de cîteva ori în legătură cu critica dramatică, cu harnicii cronicari de teatru, subliniind direcțiile valoroase, dar nepropunînd altele. Cum, personal, cred că aceste propuneri există, vă rog să le formulați, cu această ocazie.

— Vom discuta despre critica dramatică — și despre critică! — la Colocviul național de dramaturgie, care se va desfășura în primăvara acestui an. Prefer să mă rostesc acolo.

— Sinteți secretarul secției de dramaturgie de la Asociația scriitorilor

bucureșteni. În această calitate, ce ne puteți spune despre cultivarea debutului în teatru, despre chemarea către dramaturgie și a altor scriitori, dat fiind faptul că nu prea cunoaștem tineri dramaturgi sub 30 de ani ?

— Ce se poate spune despre debutul în teatru ? Foarte rar apar dramaturgi, e știut de toată lumea. Ce se poate face ? Să stimulăm cultura teatrală, să împingem publicul la teatre, să cultivăm oamenii de teatru îndemnându-i să scrie, fiindcă ei știu ce e teatrul, să sprijinim mișcarea teatrală de amatori, unde teatrul e descoperit în chip genuin, să atragem scriitorii la teatru — poate că interferența tuturor acestor factori va ajuta nașterea unor noi dramaturgi. Oricum, avem prea puține teatre față de numărul de locuitori.

prea puține teatre mici, cu trupe mici și inventive, prea puține teatre studențești, de elevi, prea puține teatre muncitorești. Existența unei ample mișcări teatrale — în extindere, nu numai în calitate, creează foamea de texte, criza textelor, și, implicit, nevoia de a o satisface. Nu poți avea jucători de tenis fără terenuri de tenis, nici matematicieni fără cercuri sau institute de matematică. Dramaturgii nu pot face excepție.

— Ce șanse are dramaturgia românească de a se impune în lume ?

— Și aceasta e o problemă pe care sper s-o putem discuta pe larg la Colocviul de dramaturgie.

■ ION
PASCADI

Rostul criticii teatrale

Recentul Colocviu național de critică și istorie literară, organizat de Uniunea Scriitorilor, a pus cu multă acuitate problema rostului criticii, trezind, poate, pentru unii, ironica întrebare de ce o asemenea dezbateră a fost considerată necesară: se îndoaie cineva de necesitatea și utilitatea criticii? de ce nu s-a întrebat nimeni care este rostul artei înseși? nu cumva cine se scuză se acuză, adică cine încearcă să dovedească atât de insistent că este necesar se arată a fi, de fapt, un simplu adjuvant, apărut recent în istoria culturii, ceea ce ar pleda pentru inutilitatea sa? Am pus întrebările acestea pentru că mi se pare că ele oglindesc o mentalitate destul de înrădăcinată și susținută chiar de personalități dintre cele mai prestigioase, ceea ce nu ne poate lăsa indiferenți.

În cadrul acestui Colocviu, în care s-a vorbit despre ignorarea sau chiar despre încercarea de culpabilizare a criticii de către scriitori, despre slaba legătură a acestora cu publicul, referirea patetică și extrem de necesară la critica dramatică, prin intervenția convingătoare a lui Radu Popescu, a avut aproape forța de șoc a unei revelații, pentru că sute de critici, unii de un real prestigiu, au fost puși în situația să recunoască faptul că imensa lor majoritate ignoră o parte a

literaturii, și anume cea aparținând genului dramatic, de care nu se ocupă aproape niciodată în cronicile lor literare.

Ar merita însă văzut dacă lucrul acesta se face în cronica dramatică și cu ce rezultate. Trebuie să observăm că răspunsul nu este întotdeauna satisfăcător și că, dacă textul dramatic, atunci când ajunge să fie pus în scenă, nu este ignorat, în schimb o atare soartă o are, în multe cazuri, spectacolul. Ni se par nemulțumitoare situația literaturii dramatice, valoarea și substanța ei, ceea ce justifică necesitatea intervenției criticii mai ales referitor la numeroasele texte care circulă nemeritat sub denumirea de piese, dar considerăm chiar îngrijorătoare atitudinea multora dintre cronicarii dramaticei față de teatru însuși. Firește, ei nu vor putea omite referințele la textul dramatic — punct de pornire al oricărui spectacol — dar, din păcate, nu unicul obiect al analizei lor, uitând, parcă, faptul că teatrul este, din antichitate, o ramură independentă a artei, cu legile și regulile sale proprii, rezultat al unei sinteze, al unei contopiri dintre text, viziunea regizorală, interpretarea actoricească, scenografie și muzică, cărora li se alătură, într-un mod propriu, reacția publicului, care nu o dată conduce din umbră desfășurarea intimă a acțiunii.